

Förflyttningshjälpmedlen i barnhabiliteringen

Lennart von Wendt

Barbro Lundin

Katarina Munthe

Barnens förflyttningshjälpmedel är inte förminskade kopior av de vuxnas rullstolar. Förflyttningshjälpmedlen har utöver sin transportfunktion stor betydelse för barnens utveckling. Val av hjälpmedel och träning måste utföras av erfaren, specialutbildad personal som tillsammans med familjen bildar ett rehabiliteringsteam understryker Lennart von Wendt, professor och överläkare, Katarina Munthe, hjälpmedelskonsulent och Barbro Lundin, chef-sjukgymnast, Bräcke Östergård, Regioncentrum för Barnhabilitering, Göteborg.

Man har beräknat att förekomsten av barn och ungdomar med rörelsehinder är ca 4–5% (Hagberg 1979, v Wendt & Rantakallio 1984). De mest betydelsefulla grupperna är barn med cerebral pares (2%), ryggmärgsbråck (0.5%) och muskelsjukdomar. Andelen barn och ungdomar som i något skede eller permanent behöver ett förflyttningshjälpmedel kan beräknas ligga på nivån 0.5–1.0%, vilket i åldersgruppen upp till 20 år betyder 1 000–2 000 personer. Det faktum att de barn och ungdomar som behöver förflyttningshjälpmedel är en mycket liten minoritet bland alla de som behöver rullstol är inte utan praktisk betydelse. Det betyder att det på tex en till centrallasarettet anknuten hjälpmedelscentral inte är lätt att skapa erforderlig erfarenhet av de till sin utformning synnerligen varierande förflyttningshjälpmedlen för barn. Bland annat av denna orsak, men även på grund av att förflyttnings-

hjälpmedlet för barnet bör integreras i den totala rehabiliteringsinsatsen har utprovning, anpassning och inträning av hjälpmedel i huvudsak blivit en uppgift för barnhabiliteringen.

Barnets förflyttningshjälpmedel har följande uppgifter:

1. Stöd för den motoriska utvecklingen
2. Stöd för barnets allmänna utveckling
3. Egentligt förflyttningshjälpmedel

Utprovning

Det finns idag ett rikligt utbud av förflyttningshjälpmedel för barn. Alla är inte ett resultat av systematiskt utvecklingsarbete och alla är inte bra. Att på denna snåriga marknad hitta optimalt förflyttningsmedel för ett barn och dessutom få fram det i tid – innan barnet vuxit ur det – är en krävande uppgift. Det är inte ovanligt att barnet behöver flera olika stolar, för att fungera på flera ställen i olika aktiviteter.

Sittställningen och *motoriken* har avgörande betydelse för hur barnet kan manövrera en stol, tex var hjulen skall placeras så att barnet bäst når, om det behövs ett bålstöd eller en specialsits för att barnet skall sitta stadigare. Det är viktigt att barnet får en stol som både är anpassad efter *storlek* och *ålder* så att tex en kortväxt 10-åring kan bli så

Antalet barn och ungdomar som i något skede eller permanent behöver ett förflyttningshjälpmedel kan i åldersgruppen upp till 20 år beräknas ligga mellan 1 000 och 2 000 personer

Servicefrågan kan bli en stor stötesten för många

jämlik sina kamrater som möjligt, kan sitta vid samma bord, delta i samma lekar m.m.

Den idealiska barnrullstolen bör också uppfylla krav för att kunna hanteras av vuxna i barnets omgivning.

- Det skall finnas rejäla, tillräckligt höga körhandtag, så att en vuxen kan skjuta på stolen.
- Stolen bör vara hopfällbar så att den får plats i familjens bil.
- Stolen skall vara hållbar och lätt att reparera, helst på hemmaplan.

Servicefrågan kan bli en stor stötesten för många.

Träning

För att barnen skall bli så självständiga brukare som möjligt krävs träning och åter träning. Arbetsterapeuten och sjukgymnasten har som utprovare ett ansvar att träna barnen. På många håll i landet finns rullstolsgrupper för rullstolsbrukare i olika åldrar. De träffas och tränar för att klara sin vardagskörning bättre, för att bygga upp konditionen och träna teknik, eller lära sig att idrotta i stolen. På Bräcke Östergård i Göteborg tränas barn och ungdomar i elrullstolskörning efter ett speciellt uppgjort trafikprogram, som tagits fram och som godkänts av TSV.

Manuell rullstol

De flesta nya rullstolar är influerade av vågen med sk aktivstolar, dvs lätta stolar i nya material och med möjligheter till enkla förändringar, som kan förbättra köregenskaper och sittställning. Utseendet är viktigt, speciellt när man introducerar den första rullstolen, för ett litet barn och dess familj. Om familjen inte accepterar hjälpmedlet kommer det *förmodligen* inte att användas.

De flesta nya rullstolar har stor flexibilitet och kan enkelt förändras med standardtillbehören tex genom att byta benstöd, fotplattor eller hjulen på stolen. Genom att byta hjul ändras stolens höjd,

utan att sittenheten påverkas, och man kan laborera med köregenskaperna. Ibland behöver barnet en individuellt anpassad stol. Anpassningarna kan vara stora och omfatta hela stolen, men kan också vara enkla om standardtillbehör saknas. I samråd med hjälpmedelscentralens tekniker får man ta ställning till hur omfattande anpassningar man kan göra på en stol, utan att den blir för tung och klumpig eller anpassningen för dyrbar. Ibland kan bästa lösningen vara att barnet får en helt specialbyggd stol.

Elrullstol

För många barn som inte kan manövrera vanliga, manuella rullstolar, kan det bli aktuellt med eldriven rullstol. Eldrivna rullstolar finns för användning utomhus eller i kombination.

Dagens eldrivna rullstolar har många möjligheter till alternativa manöversätt. Man kan tex anpassa manövreringen efter individens behov, till fotstyrning, hakstyrning, sug- och blås osv.

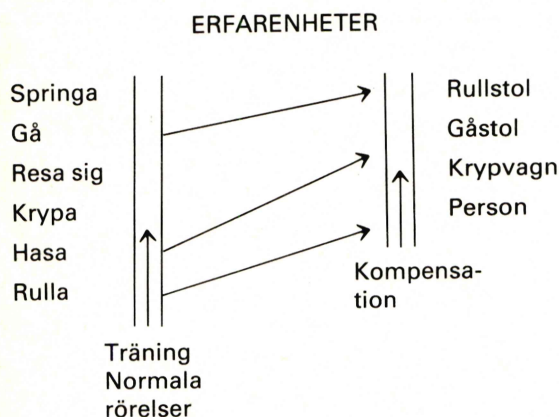
Sittenheten kan också specialanpassas för varje barn, vilket ger barn med svåra rörelsehinder ökade möjligheter till självständig förflyttning. Elrullstolar är dyra, från 20 000:– och uppåt 70–80 000:–. Specialanpassningarna kostar också mycket, därför är det viktigt med en noggrann utprovning så att barnet får en så bra stol som möjligt. Samarbetet med barn och föräldrar, arbetsterapeut och sjukgymnast är en viktig förutsättning. Ordination skall dessutom styrkas av en läkare som känner barnet väl.

Förflyttningshjälpmedlens betydelse för rörelsehindrade förskolebarns utveckling

För alla barn gäller det att ta vara på förskoleåren då verksamhetslusten är stor, livet spännande och möjligheterna till en allsidig utveckling är som störst. För de rörelsehindrade barnen är det extra viktigt att de får stöd och stimulans till utveckling på alla områden.

Förflyttningsutvecklingen kan ske genom träning av barnets motoriska funktioner i så rätta rörelsemönster som möjligt eller genom att kompensera bristande motoriska funktioner med hjälpmedel. Barnet kan växla över från träning till kompensering vid olika stadier i sin utveckling. (Figur 1)

Figur 1. Funktionsnivå och förflyttningshjälpmedel

För att hjälpmedel skall vara en stimulans för utveckling måste hjälpmedlen:

- stimulera rätta rörelsemönster
- vara stabila "tåla kamrater"
- vara attraktiva för barn, föräldrar, terapeuter och barnstugepersonal
- fungera i miljön hemma, på dagis, ute och inne, komma intill på olika nivåer
- passa barnets utvecklingsnivå
- ha minimal leveranstid

Goda förflyttningshjälpmedel och hjälpmedel överhuvudtaget har en självklar plats i rehabiliteringsarbetet. För att de rätt stora ekonomiska satsningar det är frågan om och skall förräntas väl är det viktigt att utprovning och inträning ägnas tillräcklig omsorg.

På det sociala området kan hjälpmedel hjälpa barnen att

- hänga med kamraterna
- bli behandlade som stora, inte som baby eller hund
- skaffa kunskaper om omvärlden
- ta egna initiativ

REFERENSER

- Hagberg, B: Handikapp inom neuropediatriken – aktuellt panorama. Läkartidningen 76 3288–3291, 1979.
- v Wendt L, Rantakellio P: Neurologiska sjukdomar hos barn i norra Finland – en uppföljning av en kohort till 14 års ålder. Finska Läkarsällsk. Handl 126: 142–146, 1984.
- Paulsson, K och Christoffersen, M: "Vad betyder självständig förflyttning för barns utveckling?" 1976–1979. Karolinska Institutet, Barnkliniken, Handikappforskningsgruppen.

Socialmedicinsk tidskrifts skriftserie

Svårt rörelsehindrade personer – faktorer som påverkar arbetssituationen

Richard Stensman
nr 46 1985

Studieavbrott i sjukgymnastutbildningen i Lund

Bente Sundén
nr 47 1987

Kan beställas hos
Socialmedicinsk tidskrift
Färjestadsvägen 18, 161 54 Bromma